

Михайло КРУПКА

*доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна, mkrupka@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8775-1397*

Назар ДЕМЧИШАК

*доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка, Львів, Україна, nazar_dem@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-6852-7405*

Василь ГРИБ

*аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка, Львів, Україна, lv22@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-2336-7580*

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТІВ ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Вступ. Стаття присвячена сучасним проблемам аналізу інноваційних процесів в Україні у контексті стримуючих чинників та існуючих проблем у вітчизняній економіці.

Мета – структуризація інновацій для формування пріоритетів фінансового регулювання та його стратегічних орієнтирів.

Методи. Для одержання результатів у дослідженні використано низку загально-наукових і спеціальних методів: структурний аналіз, статистичні методи, системний аналіз, метод наукового абстрагування. Обґрунтовано тлумачення фінансового регулювання інноваційної діяльності як узгодженого комплексного законодавчо регламентованого застосування бюджетних і податкових інструментів з метою впливу державних інститутів на функціонування національної інноваційної системи, інноваційний потенціал й інноваційну безпеку в країні, спрямованого на зміцнення конкуренто-спроможності та утвердження інноваційної моделі соціально-економічного розвитку. Проведено аналіз структурних особливостей інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Розкрито роль технологічних інновацій (процесових і продуктових) у економіці України. З'ясовано специфіку впровадження нетехнологічних інновацій в розрізі маркетингових та організаційних їх типів. Виявлено тенденційно низьку роль продуктових інновацій у загальній структурі інноваційної діяльності підприємств України, що становить загрозу інноваційній безпеці країни. Аргументовано, що пріоритетом фінансового регулювання має бути інтеграція в межах тріади наука-інновації-виробництво. Акцентовано на особливій ролі елементів інноваційної інфраструктури (наукових парків,

технологічних парків, інноваційних кластерів) у підвищенні ефективності фінансового регулювання інноваційної активності.

Перспективи подальших наукових розвідок з досліджуваної проблематики першочергово полягають у обґрунтуванні конкретних рішень щодо підвищення ролі освітньо-наукової складової та стимулюванні досліджень й розробок як запоруки інноваційних успіхів підприємств в Україні.

Ключові слова: інновації, структурний аналіз, технологічні інновації, нетехнологічні інновації, фінансове регулювання інноваційної діяльності.

Рис.: 6, **табл.:** 2, **бібл.:** 12.

Михаил КРУПКА

доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель науки и техники Украины, Львовский национальный университета имени Ивана Франко, Львов, Украина

Назар ДЕМЧИШАК

доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры финансов, денежного обращения и кредита Львовского национального университета имени Ивана Франко, Львов, Украина

Василий ГРИБ

аспирант кафедры финансов, денежного обращения и кредита Львовского национального университета имени Ивана Франко, Львов, Украина

СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ В УКРАИНЕ В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРИОРИТЕТОВ ФИНАНСОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Введение. Статья посвящена современным проблемам анализа инновационных процессов в Украине в контексте сдерживающих факторов и существующих проблем в отечественной экономике.

Цель статьи – структуризация инноваций для формирования приоритетов финансового регулирования и его стратегических ориентиров.

Методы. Для получения результатов в исследовании использован ряд общенаучных и специальных методов: структурный анализ, статистические методы, системный анализ, метод научного абстрагирования. Обосновано толкования финансового регулирования инновационной деятельности как согласованного комплексного законодательно регламентированного применения бюджетных и налоговых инструментов для влияния государственных институтов на функционирование национальной инновационной системы, инновационный потенциал и инновационную безопасность в стране, направленного на укрепление конкурентоспособности и утверждения инновационной модели социально-экономического развития. Проведен анализ структурных особенностей инновационной деятельности отечественных субъектов хозяйствования.

Результаты. Раскрыта роль технологических инноваций (процессовых и продуктовых) в экономике Украины. Выявлена специфика внедрения нетехнологических инноваций в разрезе маркетинговых и организационных их типов. Выявлено тенденциозно низкую роль продуктовых инноваций в общей структуре инновационной деятельности предприятий Украины, что представляет угрозу инновационной безопасности страны. Аргументировано, что приоритетом финансового регулирования должна быть ин-

теграція в рамках триади наука-інновації-виробництво. Акцентовано на особій ролі елементів інноваційної інфраструктури (наукових парків, технологічних парків, інноваційних кластерів) в підвищенні ефективності фінансового регулювання інноваційної активності.

Перспективи дальніших наукових досліджень по досліджуваній проблематиці в першу чергу включаються в обґрунтування конкретних рішень по підвищенню ролі освітньо-наукової складової і стимулюванню досліджень і розробок як залог інноваційних успіхів підприємств в Україні.

Ключові слова: інновації, структурний аналіз, технологічні інновації, нетехнологічні інновації, фінансове регулювання інноваційної діяльності.

Myhaylo KRUPKA

Dr. Sc. (Economics), Prof., honored worker of science and technology of Ukraine,
Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine, mkrupka@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-8775-1397

Nazar DEMCHYSHAK

Dr. Sc. (Economics), Assoc. Prof., Prof. of Finance, Money Circulation and Credit Department of
Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine, nazar_dem@ukr.net
ORCID ID: 0000-0001-6852-7405

Vasyl HRYB

Postgraduate student of Finance, Money Circulation and Credit Department of
Ivan Franko National University, Lviv, Ukraine, lv22@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-2336-7580

CUSTOMER ANALYSIS OF ENTERPRISES INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF FINANCIAL REGULATION PRIORITIES FORMING

Introduction. The article is devoted to modern problems of analysis of innovative processes in Ukraine in the context of restraining factors and existing problems in the domestic economy. The purpose of the article is to structure innovation in order to determine the priorities of financial regulation and its strategic orientations.

Methods. To obtain the results in the study a number of general scientific and special methods were used: structural analysis, statistical methods, system analysis, scientific abstraction method.

Results. The interpretation of the financial regulation of innovation activity as an agreed comprehensive legislative regulation of the use of budget and tax instruments is grounded in order to influence state institutions on the national innovation system functioning, innovation potential and innovative security in the country, aimed at strengthening competitiveness and establishing an innovative model of socio-economic development. The analysis of structural features of innovative activity of domestic business entities is carried out. The role of technological innovations (process and product) in the Ukrainian economy is revealed. The specifics of the introduction of non-technological innovations in the context of marketing and organizational are detected. The tendentious low role of product innovations in the overall structure of innovation activity of Ukrainian enterprises is identified, which poses a threat to the country's innovative security. It is argued that the priority of financial regulation should be the integration within the triangle of science-innovation-production. The emphasis is on the role of elements of innova-

tion infrastructure (scientific parks, technological parks, innovation clusters) in increasing the efficiency of financial regulation of innovation activity.

Conclusions. *The prospects of further scientific research on the subject of research are primarily based on substantiating concrete decisions to increase the role of educational and scientific components in stimulating research and development as a pledge of innovative successes of enterprises in Ukraine.*

Keywords: *innovations, structural analysis, technological innovations, non-technological innovations, financial regulation of innovation activity.*

JEL Classification: A20.

Постановка проблеми. У сучасних умовах формування дієвої системи фінансового регулювання інноваційної діяльності не можливе без визначення конкретних об'єктів такого регулюючого впливу. Саме чітке концептуальне розуміння напрямів застосування інструментів фінансового регулювання може бути запорукою його успіху у довгостроковій перспективі. Це актуалізує необхідність у проведенні структурного аналізу інноваційної діяльності підприємств в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні види інновацій з урахуванням специфіки здійснення регулюючого впливу із використанням фінансових інструментів були предметом наукових пошуків багатьох науковців, зокрема: В. Боронос, П. Дубинецької, В. Опаріна, Б. Пшика, Л. Рибіної, Д. Стеценка та ін. Не заперечуючи здобутки перелічених фахівців, вважаємо, що в умовах дефіциту фінансових ресурсів й низького рівня інвестицій у інновації ця проблематика набуває особливого значення. При цьому відкритим питанням залишається структуризація інновацій для визначення пріоритетів регулювання та його стратегічних орієнтирів, що і є **метою** дослідження.

Результати. Формування в Україні фінансової системи ринкового типу зумовило необхідність становлення нової архітектури та нових засад її функціонування як

загалом, так і в окремих сферах, зокрема в інноваційній. При цьому перманентні зміни у фінансовому середовищі потребують адекватного й синхронного реагування з боку науковців. Відтак першочергово з'ясуємо економічний зміст фінансового регулювання в частині впливу на інноваційні процеси в державі. У сучасній економічній літературі сформувалися дві наукові позиції до тлумачення сутності фінансового регулювання, згідно з однією, це поняття аналізується як складова фінансового механізму, а згідно з іншою – як елемент державного регулювання. Так, відомим науковцем-представником першого підходу у вітчизняній науці є В. Опарін, який розглядає фінансовий механізм з виокремленням фінансового забезпечення та фінансового регулювання як основних його складових (підсистем), що характеризують вплив фінансів на соціально-економічні процеси [1]. Інших поглядів дотримується Д. Стеченко, стверджуючи, що фінансове регулювання є прямим державним втручанням у ринкові події через надання субвенцій, субсидій, дотацій [2]. Необхідно виокремити підхід П. Дубинецької, у працях якої йдеться про те, що, вживаючи поняття “регулювання” у контексті економічних відносин, необхідно опиратися на положення теорії управління (теорії менеджменту), у контексті якої регулювання є однією із функцій управління

поряд із плануванням, стимулюванням (мотивацією) й контролем [3].

Водночас безпосередньо “фінансове регулювання інноваційної діяльності” як комплексне поняття у наукових працях вітчизняних науковців практично не зустрічається. Однією із небагатьох запропонованих дефініцій є тлумачення сутності фінансового регулювання інноваційної діяльності Б. Пшиком як “форми впливу держави на діяльність економічних суб'єктів з метою активізації інноваційної діяльності, підвищення їх зацікавленості до участі у фінансовому забезпеченні інноваційних проектів та використанні інновацій як фактора конкурентної переваги або засобу попередження чи мінімізації наслідків деструктивних явищ, що мають місце в економічній системі країни” [4, с. 63]. Також близьким до цього підходу є концептуальне розуміння фінансового регулювання інноваційної діяльності В. Боронос та Л. Рибіної [5, с. 109–110]. Враховуючи зазначене, вважаємо за доцільне дотримуватися наукової позиції щодо розгляду фінансового регулювання інноваційної діяльності як цілісного поняття [6], а саме як узгодженого комплексного законодавчо регламентованого застосування бюджетних і податкових інструментів з метою впливу державних інститутів на функціонування національної інноваційної системи, інноваційний потенціал й інноваційну безпеку в країні, спрямованого на зміцнення конкурентоспроможності та утвердження інноваційної моделі соціально-економічного розвитку.

Аналіз стану та тенденцій розвитку інноваційного процесу в Україні у структурному контексті проведемо на основі відповідних офіційних статичних даних. Однак необхідно зважати на підходи, що застосовують у вітчизняній статистиці. На наш погляд, доцільно використати сформульовані на базі законодавства та міжнародних документів методологічні положення Державної служ-

би статистики України, які стосуються проблем структуризації інновацій. Це доречно з огляду на різноманітність підходів до тлумачення інноваційної діяльності, класифікації інновацій та необхідно для уникнення неузгодженості у процесі розроблення заходів фінансового регулювання.

Так, у методологічних положеннях, затверджених наказом Держстату України від 10.01.2013 року, інновацію визначають як введення у вживання будь-якого нового або значно вдосконаленого продукту (товару, послуги) або процесу, нового методу маркетингу чи нового організаційного методу в діяльності підприємства (організації), організації робочих місць або зовнішніх зв'язків, при цьому інноваційну продукцію поділяють на нову для ринку та нову для підприємства [7]. Тобто, фахівці Держстату, по суті, дещо уточнили тлумачення інновацій, яке наведене у чинному Законі України “Про інноваційну діяльність”, де інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що суттєво поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [8]. При цьому його економічний зміст не відрізняється від прописаного у законі, а лише дещо уточнений із додатковим акцентом на комерціалізації як умови успіху інноваційних ідей та новацій, а також успішного завершення інноваційного циклу.

Зазначеними вище методологічними положеннями виокремлено чотири типи інновацій: продуктові, процесові, маркетингові й організаційні. Водночас, два перші види розглядають у межах технологічних, а два останні – нетехнологічних інновацій. Такий підхід є достатньо аргументований, враховуючи економічний зміст цих інновацій, та концептуально відповідає методології Eurostat.

Так, технологічні інновації – це діяльність підприємства (організації), пов'язана із розробленням і впровадженням як технологічно нових, так і технологічно удосконалених продуктів (продуктові інновації) і процесів (процесові інновації). У положеннях під продуктовою інновацією розуміють впровадження товару або послуги, що є новими або значно поліпшеними за його властивостями чи способами використання (значні вдосконалення в технічних характеристиках, компонентах і матеріалах, у вбудованому програмному забезпеченні, в інших функціональних характеристиках). У свою чергу процесова інновація є впровадженням нового або значно поліпшеного способу виробництва чи доставки продукту (значні зміни в технології, виробничому устаткуванні й/або програмному забезпеченні). У межах нетехнологічних інновацій специфічний тип – це маркетингова інновація, що є впровадженням нового методу продажу, враховуючи значні зміни в дизайні або упаковці продукту, його складуванні, просуванні на ринок або в призначенні продажної ціни, що спрямовані на краще задоволення потреб споживача, відкриття нових ринків або завоювання нових позицій для продукції підприємства на ринку з метою збільшення обсягу продажу. Організаційна інновація, яка також віднесена до нетехнологічних, є впровадженням нового організаційного методу в діяльності підприємства (організації), в організації робочих місць або зовнішніх зв'язків ділових одиниць.

Доречно звернути увагу й на те, що у процесі структурного аналізу інноваційної діяльності підприємств власне у контексті наступного формування інструментарію фінансового впливу важливе розуміння рівня новизни, необхідного для того, щоб вважати певні продукти інноваціями, що завжди є дискусійним питанням. Тому необхідно звернути увагу на те, що у згаданих вище методологічних положеннях розглянуто це

питання й обґрунтовано, який рівень новизни необхідний для віднесення певних змін до інновацій. Відтак мінімальний рівень новизни для зарахування будь-якої зміни до “інновації” визначено як нове для підприємства [7]. Водночас зазначається, що продукт вже можуть використовувати (виготовляти) на інших підприємствах, однак якщо він є новим або істотно поліпшеним саме для цього підприємства, то таку зміну розглядають для нього як інновацію.

Також інновація є новою для ринку, якщо підприємство, що впровадило її, першим виводить на свій ринок, під яким розуміють уявлення підприємства про ринок, де воно діє, і який може складатися з власне підприємства, в сукупності з конкурентами, можливо, з урахуванням географічного аспекту (ринок, до якого можуть входити як вітчизняні, так і міжнародні підприємства) чи типової серії продуктів. Крім того, згідно з методологічними положеннями, інноваційна продукція – це продукція, яка є новою або значно удосконаленою в частині її властивостей або способів використання. Новими продуктами вважають товари та послуги, що суттєво відрізняються своїми характеристиками або призначенням від продуктів, які підприємство виготовляло раніше, а значні покращення можуть відбуватися шляхом змін у матеріалах, компонентах та інших характеристиках виробів, що покращують їхні властивості, зокрема – значні вдосконалення в технічних характеристиках тощо [7].

Враховуючи зазначені вище особливості відображення інформації про інновації вітчизняною службою статистики, вважаємо за доцільне провести аналіз структурних особливостей здійснення інноваційної діяльності підприємствами в Україні саме в контексті поділу інновацій на технологічні й нетехнологічні, що важливо з огляду на необхідність структурного реформування економіки в цілому.

Відтак, упродовж 2014–2016 рр. частка підприємств, які займались інноваційною діяльністю, становила 18,4%, зокрема технологічні інновації здійснювали 11,8% (5,7% – продуктові та 6,1 % – процесові) (рис. 1).

Проведений аналіз даних дає змогу стверджувати про тенденційно незначну частку інноваційних підприємств, а також про мізерну роль продуктових інновацій. Останній факт особливо тривожний, оскільки саме від наявності продуктових інновацій як основи технологічних у вигляді нових інноваційних продуктів значною мірою залежать перспективи розвитку вітчизняних ділових одиниць. Тому однозначно першочерговим пріоритетом фінансового регулювання інноваційної активності у межах національної економіки має бути орієнтація інститутів, які здійснюють регулювання, на використання його інструментів з метою стимулювання появи нових продуктів на вітчизняному ринку на основі інноваційних ідей та їх комерціалізації.

Аналіз офіційних статичних даних дає змогу констатувати, що в умовах вітчизняної

економіки існує прямий зв'язок між розміром підприємства і його рівнем інноваційності. Так, найвища частка як технологічно інноваційних, так і нетехнологічно інноваційних підприємств упродовж 2014–2016 рр. була серед великих підприємств (39,6%), при цьому серед малих така частка становила лише 14,8%, а з-поміж середніх – 24,7% [9]. Водночас кардинально протилежна ситуація простежується у країнах ЄС (табл. 1).

За результатами проведеного аналізу на основі даних Eurostat можна зробити висновок, що визначальну роль з-поміж інноваційно активних підприємств відіграють саме малі суб'єкти господарювання, частка яких становить близько 70% у високорозвинених країнах ЄС (Німеччина, Бельгія тощо). Дещо інша ситуація простежується у постсоціалістичних країнах, де аналізований показник становить 55–60% (наприклад, Польща, Болгарія). Цікаво відзначити і той факт, що у колишніх пострадянських республіках Литві та Естонії, що упродовж останнього десятиліття активно впроваджують інновації, роль малих інноваційних

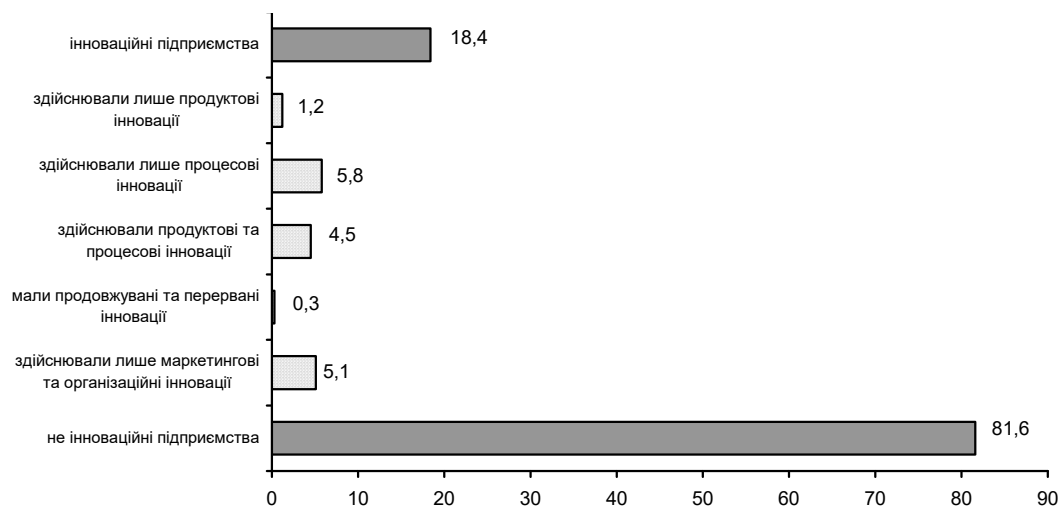

Рис. 1. Розподіл підприємств у 2014–2016 рр. за типами інноваційної діяльності, у % до загальної кількості підприємств*

* Побудовано на основі [9].

Таблиця 1

Розподіл підприємств, що займались інноваційною діяльністю у країнах ЄС, залежно від кількості працюючих, станом на 2017 р., у % до загальної кількості*

Країни ЄС	Кількість працюючих на підприємстві		
	3 10 до 49 осіб	50–249 осіб	250 осіб і більше
ЄС (28 країн)	72,0	22,1	5,9
Німеччина	66,9	26,0	7,1
Велика Британія	77,6	19,0	3,4
Бельгія	72,6	21,0	6,4
Болгарія	58,9	30,8	20,3
Польща	55,8	32,6	15,6
Угорщина	69,6	23,9	6,5
Естонія	66,7	27,8	5,5
Литва	71,8	23,1	5,1

* Складено на основі офіційних статистичних даних ЄС. URL: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>

підприємств майже така сама як у Німеччині чи Великій Британії.

Проведений аналіз зарубіжного досвіду дає підставити стверджувати, що виявлені структурні диспропорції в Україні у інноваційній сфері пов'язані із тим, що в умовах вітчизняної економіки, по суті, лише великі підприємства володіють достатнім ресурсним потенціалом, кваліфікованими кадрами для впровадження інновацій, дослідно-конструкторськими бюро, зв'язками із науковими парками й іншими структурами, які можна задіяти у виконанні наукових досліджень і розробок. При цьому у ЄС саме малі підприємства є "рушійною силою" інновацій, зважаючи на значно вищий рівень розвитку та принципово іншу якість інноваційної інфраструктури й державну підтримку, за рахунок яких вони, не маючи значних ресурсів, можуть все ж дозволити собі розробляти й впроваджувати нові інноваційні продукти, що поки неможливо в Україні.

Окремий аспект проведення структурного аналізу інноваційної діяльності суб'єктів господарювання – це його здійснення в контексті видів економічної діяльності. Так, упродовж 2014–2016 рр. найвища частка ін-

новаційних підприємств зафіксована на підприємствах інформації та телекомунікації (22,1%) [9]. Результатом таких структурних змін є суттєве підвищення ролі IT-сфери, яка упродовж останніх років є однією із базових галузей національної економіки, за рахунок яких відбувається економічне зростання. Водночас за умов подальшого зростання інноваційної активності використання потенціалу IT-сфери однозначно має бути пріоритетом державної політики й активного застосування інструментів фінансового регулювання. Зауважимо також той факт, що при цьому вища за середню по країні частка підприємств із технологічними інноваціями була серед підприємств переробної промисловості, а також підприємств, які займалися діяльністю у сферах архітектури та інжинірингу, науковими дослідженнями та розробками, рекламною діяльністю; з нетехнологічними інноваціями – серед підприємств фінансової та страхової діяльності, інформації та телекомунікації, переробної промисловості (рис. 2).

На наш погляд, у процесі формування стратегії фінансового регулювання інноваційної діяльності необхідно враховувати

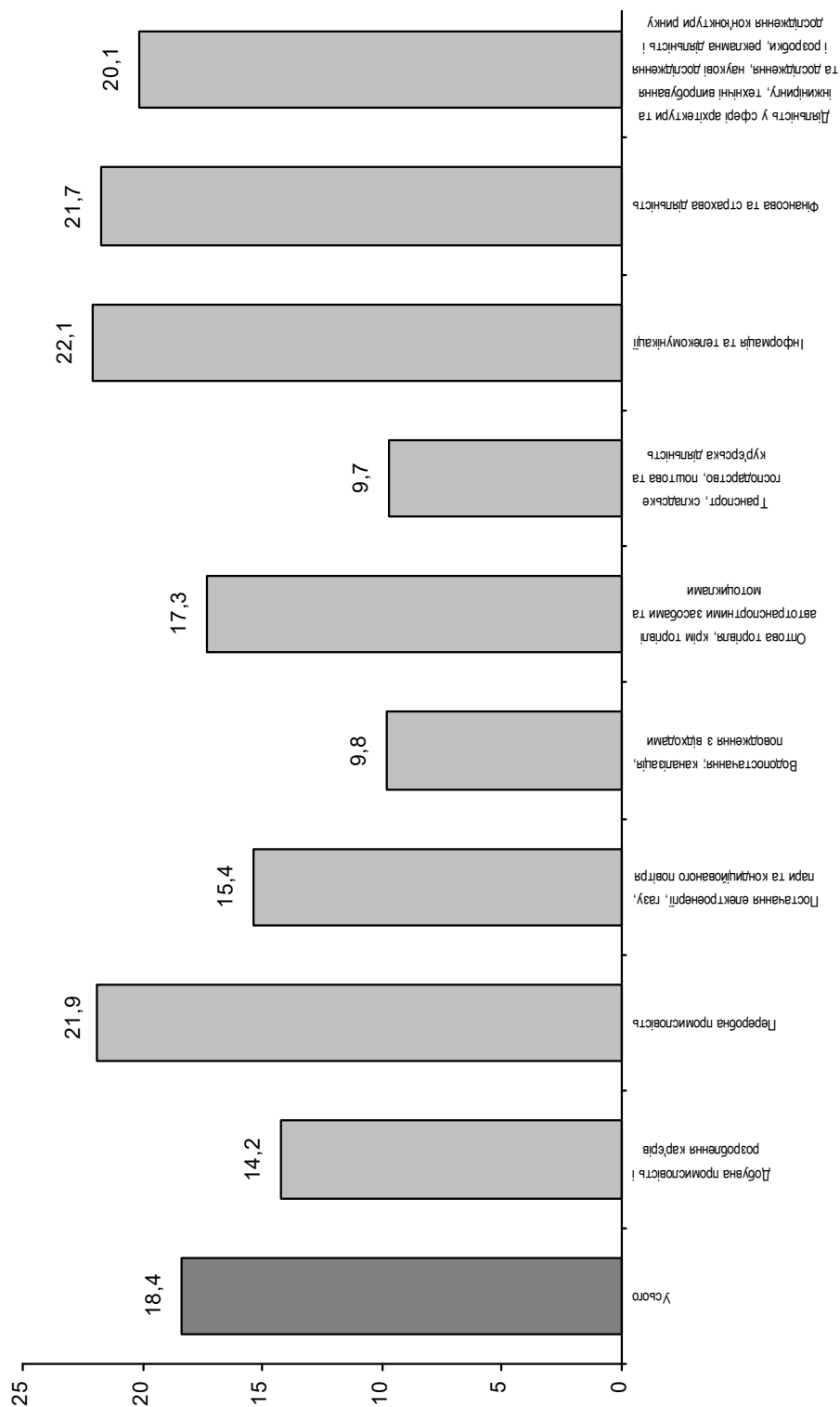

Рис. 2. Інноваційна активність підприємств у 2014–2016 рр. за видами економічної діяльності, у % до загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності*

* Побудовано на основі [9].

регіональні особливості розвитку різних галузей і секторів вітчизняної економіки, в тому числі, які склались історично. Наприклад, це стосується значної концентрації великих підприємств у Харківській, Дніпровській, Київській областях (підприємства авіабудування, військово-промислового комплексу тощо). Водночас ці галузі мають значний інноваційний потенціал, відповідну інноваційну інфраструктуру, зв'язки із провідними науковими установами й навчальними закладами (конструкторські бюро, наукові парки тощо). Тому, цілком логічно, що упродовж 2014–2016 рр. найвищий рівень інноваційної активності спостерігався на підприємствах Харківської області та м. Києва, при цьому найвища частка технологічно інноваційних підприємств була у Рівненській, Харківській та Кіровоградській областях; нетехнологічно інноваційних підприємств – у м. Києві, Івано-Франківській та Київській областях (рис. 3). На наш погляд, роль Івано-Франківської області є достатньо вагомою у зв'язку із впровадженням маркетингових інновацій, як складової нетехнологічних, підприємствами туристично-рекреаційного комплексу у регіоні.

Якщо аналізувати конкретні напрями інноваційної діяльності, то більше 50% підприємств із технологічними інноваціями придбали машини, обладнання та програмне забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів, водночас майже третина здійснювали діяльність для запровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів чи процесів (техніко-економічне обґрунтування, тестування, розробка програмного забезпечення, технічне оснащення, організація виробництва) (рис. 4).

При цьому у 2016 р. майже 70% загального обсягу інноваційних витрат підприємств в Україні було спрямовано на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, 15,0% – на виконання внутрішніх науково-дослідних робіт та 9,1% – на придбання зовнішніх науково-дослідних робіт (рис. 5).

Якщо аналізувати дані рис. 5, то однозначно позитивним є те, що підприємства готові до інноваційних витрат на науково-дослідні розробки за рахунок власних сил, ресурсів і персоналу, при цьому вони є у суттєвому пріоритеті, порівняно із придбанням уже готових розробок. Відтак з-поміж ключових напрямів фінансового регулю-

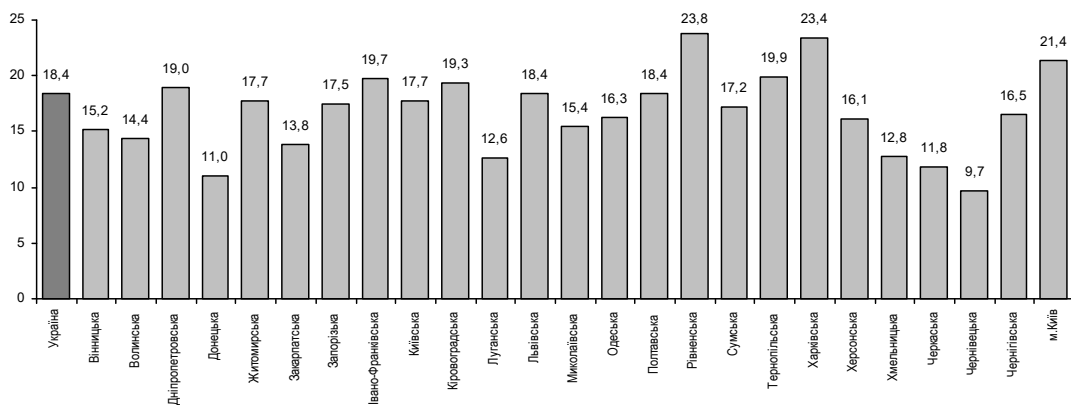

Рис. 3. Розподіл інноваційно активних підприємств у 2014-2016 рр. за регіонами, у % до загальної кількості підприємств відповідного регіону*

* Побудовано на основі [9].

ФІНАНСИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

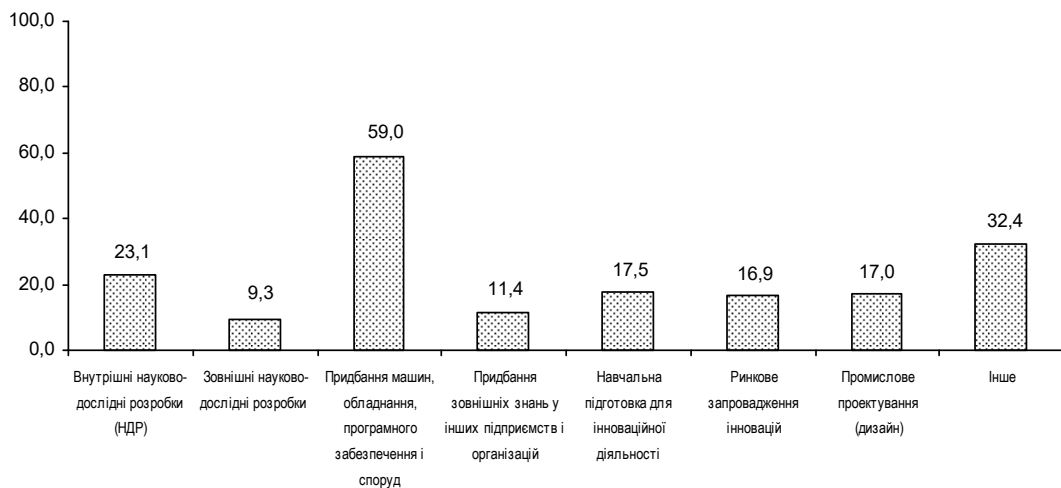

Рис. 4. Розподіл підприємств із технологічними інноваціями у 2014–2016 рр. за напрямками інноваційної діяльності, % до підприємств із технологічними інноваціями*

* Побудовано на основі [9].

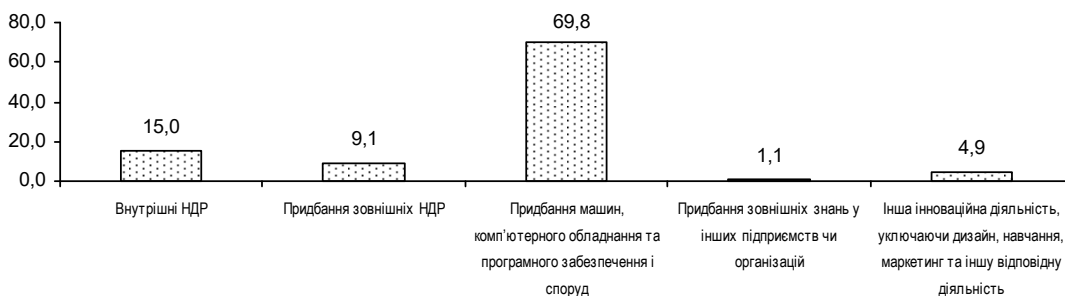

Рис. 5. Розподіл інноваційних витрат підприємств із технологічними інноваціями у 2016 р. за видами витрат, %*

* Побудовано на основі [9].

вання інноваційних процесів в Україні має бути стимулювання суб'єктів господарювання до виконання науково-дослідних робіт й використання власних розробок, що у довгостроковій перспективі стимулюватиме не лише прогрес безпосередньо конкретного підприємства, а й в цілому формуватиме підґрунтя для розвитку бізнесу в країні за рахунок власних напрацювань й здобутків. При цьому важливою проблемою залишається фінансування, оскільки

купувати готові патенти чи ліцензії є вигідніше, аніж проводити власні розробки. Так, витрати на інновації у 2016 р. в основному здійснювались за рахунок власних коштів (89,5% загального обсягу фінансування), коштів іноземних інвесторів (3,1%) та інших джерел (2,9%) [9].

З іншого боку, здійснення розробок потребує наявності співробітництва з науковими установами. Попри те, що ключовими партнерами інноваційних підприємств

залишаються, насамперед, постачальники обладнання, матеріалів, компонентів або програмного забезпечення, клієнти або споживачі (13,7%), частка підприємств, які співпрацювали з науковими організаціями, у 2016 р. становила 8,4% [9]. Упродовж 2014–2016 рр. 34,4% підприємств із технологічними інноваціями співпрацювали з іншими підприємствами й організаціями, зокрема університетами, науково-дослідними інститутами (рис. 6).

Якщо детальніше проаналізувати дані рис. 6, то бачимо, що частка підприємств із технологічними інноваціями, які співпрацювали з науковими організаціями, дещо перевищувала частку тих, що вели співробітництво із закладами вищої освіти України (8,4% проти 5,9% відповідно). На наш погляд, така статистика переконливо свідчить про відсутність належного рівня налагодженості зв'язків із університетами й науково-дослідними інститутами та неналежну якість встановлених контактів. Очевидно, що частка підприємств, які співпрацюють із цими організаціями й установами, є надто низькою, що не дає змоги досягти відчутних успіхів для економіки в цілому.

Тому у цьому контексті пріоритетом у формуванні системи фінансового регулювання має бути розроблення механізмів інтенсифікації зв'язків між бізнес-середовищем та сферою освіти й науки.

Вважаємо, що найбільш дієвими елементами інноваційної інфраструктури, які мають бути використані у таких цілях, є наукові парки, інноваційні кластери, технопарки. Відповідні інституційно-правові основи для їх функціонування створені лише частково, однак низкою нормативних документів [10; 11; 12] передбачено порядок їх утворення, більше того, такі установи уже успішно працюють в Україні. При цьому бюрократичні процедури створення й відсутність інструментів фінансового регулювання й стимулювання для їх розвитку не дають змоги реалізовувати ключову, на наш погляд, мету їх функціонування в Україні – забезпечити інтеграцію в межах тріади наука-інновації-бізнес через створення науково-інноваційно-виробничих кластерів у вітчизняних високотехнологічних галузях (йдеться про військово-промисловий комплекс, авіа- й машинобудування, космічну галузь тощо, де зберігся істотний потенціал

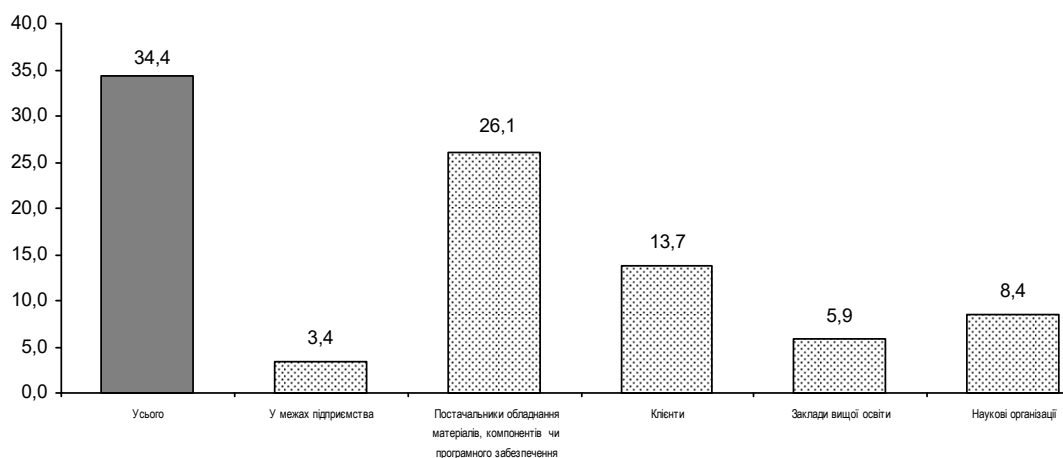

Рис. 6. Розподіл підприємств із технологічними інноваціями, які здійснювали інноваційне співробітництво, за типами співробітництва упродовж 2014–2016 рр., %*

* Побудовано на основі [9].

для розвитку). Водночас успішно можуть функціонувати, для прикладу, туристичні кластери, що доведено досвідом Львівської області, де є значний для цього потенціал.

Водночас у контексті поетапної імплементації Угоди про асоціацію із ЄС досліджується питання аналізу стану співробітництва вітчизняних інноваційно активних підприємств із контрагентами із Європи. Так, упродовж 2014–2016 рр. за географією розташування партнерів 32,4% вітчизняних інноваційних підприємств співпрацювали з підприємствами України, 5,7% – з суб'єктами господарювання із країн Європи. Очевидно, що рівень співробітництва є низький, відтак суттєво обмежується можливість перейти передовий світовий досвід, адаптуватися до європейських стандартів якості, орієнтирів інноваційного розвитку у різних сферах діяльності, що потребує уваги органів державної влади в частині розроблення конкретних інструментів фінансового регулювання.

Аналіз нетехнологічних інновацій та діяльності підприємств, що їх здійснюють, є дещо складнішим з огляду на специфіку останніх. Однак, вважаємо, їхню роль не можна недооцінювати. Так, проведення детальнішого аналізу дає змогу стверджувати про фактично паритет серед підприємств, що впроваджували організаційні й маркетингові інновації, при цьому їх сукупна частка у загальній структурі інноваційно активних суб'єктів господарювання становила 72,8% [9].

За результатами дослідження встановлено, що поряд із упровадженням технологічних інновацій, активність суб'єктів господарювання в організаційних і маркетингових інноваціях є, по-перше, основою для підтримки продуктивних і процесових інновацій, по-друге, підвищує якість і ефективність роботи підприємства, інтенсифікує обмін інформацією й використання технологій і нових знань, по-третє, забезпечує вихід на

нові ринки або зайняття ринкових ніш й застосування передових інструментів промоції та просування власної продукції чи послуг.

На наш погляд, інтенсифікація маркетингових інновацій, як відносно нового поняття для вітчизняних бізнес-структур, з огляду на недостатній рівень розвитку в тому числі інноваційної культури, можлива за рахунок застосування інструментів фінансового регулювання в частині фінансування проведення симпозиумів, конференцій, "круглих столів" за участю представників підприємств, що уже успішно апробували такий тип інновацій тощо. При цьому вважаємо, що значний потенціал у організації таких заходів може бути реалізований в умовах адміністративно-фінансової децентралізації за рахунок можливостей органів місцевого самоврядування, зокрема об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Саме зусилля ОТГ, які концентрують значні обсяги фінансових ресурсів, для забезпечення інноваційного розвитку вітчизняних підприємств, що зареєстровані у їх адміністративних межах й відповідно сплачують податки в ОТГ, можуть бути спрямовані на цілі сприяння таким підприємствам у їх ознайомленні із сучасними маркетинговими інноваціями тощо. При цьому потребує додаткового аналізу потенціал використання ресурсів уже діючих ОТГ у фінансуванні інноваційної діяльності.

Водночас фахівці наводять результати вивчення факторів, що суттєво впливали на рішення розвивати інноваційні проекти або стримували інноваційну діяльність суб'єктів господарювання в Україні (табл. 2).

Зрозуміло, що наведені результати показують загальні тенденції, а перелік і значущість стримуючих факторів може залежати від галузі та інноваційності конкретних підприємств. Однак вони є підґрунтям того, щоб стверджувати про наявність, на наш погляд, системних проблем у мотивації

Розподіл неінноваційних підприємств за причинами, що перешкоджали здійсненню інновацій протягом 2014-2016 рр., %*

Стримуючі чинники	Оцінка вагомості впливу чинника
<i>Немає вагомих причин здійснювати інновації, у тому числі через:</i>	83,0
Низький попит на інновації на ринку	10,2
Попередні інновації	8,7
Низьку конкуренцію підприємства на ринку	5,9
Відсутність креативних ідей або можливостей для інновацій	9,3
<i>Можливому впровадженню інновацій перешкоджають вагомі чинники, у тому числі:</i>	17,0
Недостатність коштів у межах підприємства	9,7
Відсутність партнерів по співпраці	1,4
Занадто висока конкуренція на ринку	5,3

* Складено на основі [9].

здійснювати інновації в Україні. Передусім, важливо звернути увагу, що 83% неінноваційних суб'єктів господарювання вважають, що в принципі немає причин здійснювати інновації, при цьому головною причиною називають низький попит на інновації на ринку (10,2%) (табл. 2). Це означає, що бізнес-середовище не бачить потенціалу для активного продажу й просування у перспективі власних інноваційних розробок та конкретних продуктів чи технологій, що є глобальною проблемою національної економіки, над вирішенням якої необхідно працювати. При цьому, ймовірно, йдеться про позицію серед потенційних інноваторів, що власний бізнес в Україні можна розвивати не стільки на конкурентних засадах, скільки за рахунок налагодженості зв'язків з державними замовниками продукції й участі у непрозорих схемах тощо. Водночас 6,5% підприємств причину власної неінноваційності вбачають у труднощах із отриманням державної допомоги й субсидій для інновацій [9], що є проблемою більш конкретною, яка може бути вирішена у короткі терміни за рахунок впровадження відповідних інструментів фінансового регулювання в Україні.

Висновки. Проведений аналіз структурних особливостей інноваційної діяльності вітчизняних підприємств дав підстави стверджувати про наявність негативних диспропорцій у процесі її реалізації. У межах типологізації інновацій на технологічні (продуктові й процесові) та нетехнологічні (маркетингові та організаційні) виявлено низьку роль продуктових інновацій, які є одним із рушіїв інноваційного розвитку у будь-якій країні. Ключовим пріоритетом у процесі формування дієвої й функціонально ефективною системи фінансового регулювання має бути забезпечення інтеграції у межах тріади наука-інновації-бізнес. На наше переконання, це можливо у разі розвитку елементів інноваційної інфраструктури, зокрема вже діючих в Україні інноваційних кластерів, наукових парків, технопарків. Інша складова успіху – це маркетингові інновації, які за рахунок інструментів промоції можуть сприяти зростанню попиту на інновації в цілому, відсутність якого сьогодні є одним із стримуючих чинників і загроз для інноваційної безпеки країни.

Перспективи подальших наукових розвідок з досліджуваної проблематики

першочергово полягають у обґрунтуванні конкретних рішень щодо підвищення ролі освітньо-наукової складової у стимулюванні досліджень й розробок як запоруки інноваційних успіхів бізнесу в Україні.

Список використаних джерел

1. Опарін В. М. *Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти)* : монографія. Київ : КНЕУ, 2005. 240 с.

2. Стеченко Д. М. *Державне регулювання економіки*. Київ : МАУП, 2006. 176 с.

3. Дубинецька П. П. *Податкове регулювання в системі управління національним господарством* : дис. ... канд. економ. наук: 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. Львів, 2015. 254 с.

4. Пшик Б. І. *Теоретичні засади фінансового регулювання інноваційної діяльності в Україні*. Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. Львів : РВВ НЛТУ України. 2016. Вип. 26.6. С. 61–68.

5. Боронос В. Г., Рибіна Л. О. *Проблеми фінансового регулювання інноваційної діяльності в Україні*. Чернігівський науковий часопис. Сер. "Економіка і управління". 2016. № 1(7). С. 108–114.

6. Демчишак Н. Б. *Фінансове регулювання інноваційної діяльності в Україні* : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 494 с.

7. *Методологічні положення зі статистики інноваційної діяльності, затверджені наказом Держстату України від 10.01.2013 № 3*. URL : <http://ukrstat.gov.ua>.

8. "Про інноваційну діяльність" : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

9. *Наука, технології та інновації*. Офіційні статистичні дані Державної служби статистики України. URL : <http://ukrstat.gov.ua>.

10. "Про наукові парки" : Закон України від 25 червня 2009 р. № 1563-VI. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1563-17>.

11. "Про індустриальні парки" : Закон України від 21 червня 2012 р. № 5018-VI. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>.

12. "Про формування та функціонування інноваційних кластерів в Україні" : постанова Президії НАН України від 08.07.2009 р. Національна академія наук України. URL : <http://www.nas.gov.ua>.

References

1. Oparin, V. (2005). *Finansova sistema Ukrainy (teoretyko-metodolohichni aspekty)* [The financial system of Ukraine (theoretical and methodological aspects)]. Kyiv: KNEU [in Ukraine].

2. Stechenko, D. (2006). *Derzhavne rehulivannia ekonomiky* [State regulation of the economy]. Kyiv: MAUP [in Ukraine].

3. Dubynetska, P. (2015). *Podatkove rehulivannia v systemi upravlinnia natsionalnym hospodarstvom* [Tax regulation in the system of national economy management]. (Thesis 08.00.03). Lviv [in Ukraine].

4. Pshyk, B. (2016). *Teoretychni zasady finansovoho rehulivannia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini* [Theoretical foundations of financial regulation of innovation activity in Ukraine]. *Naukovy visnyk NLTU Ukrainy – Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*, 26.6, 61–68 [in Ukraine].

5. Boronos, V., Rybina, L. (2016). *Problemy finansovoho rehulivannia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini* [Problems of innovation activity financial regulation in Ukraine]. *Chernihivskiy naukovy chasopys. Ser. Ekonomika i upravlinnia – Chernigov Scientific Journal, Ser. Economics and Management*, 1(7), 108–114 [in Ukraine].

6. Demchysyak, N. (2016). *Finansove rehulivannia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini* [Financial regulation of innovation activity in Ukraine]. Lviv: LNU [in Ukraine].

7. *Metodolohichni polozhennia zi statystyky innovatsiinoi diialnosti, zatverdzeni nakazom Derzhstatu Ukrainy vid 10.01.2013 № 3* [Methodological provisions on statistics of innovation activities,

approved by the order of the State Statistics Committee of Ukraine]. (2013, January 10). Available at: <http://ukrstat.gov.ua>.

8. *Pro innovatsiinu diialnist: Zakon Ukrainy vid 04.07.2002 r. № 40-IV (zi zminamy) [About innovation activity: the Law of Ukraine].* (2002, July, 4). Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

9. *Nauka, tekhnolohii ta innovatsii [Science, technology and innovation]. Ofitsiini statystychni dani Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy – Official statistics of the State Statistics Service of Ukraine.* Available at: <http://ukrstat.gov.ua>.

10. *Pro naukovi parky: Zakon Ukrainy vid 25 chervnia 2009 r. № 1563-VI [About science parks: the Law of Ukraine].* (2009, June, 25). *Ofitsiinyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy – The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine.* Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1563-17>.

11. *Pro industrialni parky: Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2012 r. № 5018-VI [About industrial parks: the Law of Ukraine].* (2012, July, 21). Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>.

12. *Pro formuvannia ta funktsionuvannia innovatsiinykh klasteriv v Ukraini: postanova Prezydii NAN Ukrainy vid 08.07.2009 r. [About the formation and functioning of innovative clusters in Ukraine: Resolution of the Presidium of Ukraine National Academy of Sciences].* (2009, July, 8). Available at: <http://www.nas.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2019.